Үч-Терек айылдык кеңешинин IX чакырылышынын
2025-жылдын 12-сентябрындагы кезектеги
XI сессиясынын № 61 токтомуна тиркеме

БЕКИТЕМ

Үч-Терек айылдык кеңешинин

төрагасы

______________Г.А.Маленов

Үч-Терек айыл айыл аймагынын 2025-2030 - жылдарга

социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасы.

1-БӨЛҮМ. АЙМАКТЫН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ	
Географиялык абал	Үч-Терек айыл аймагы Жалал-Абад облусунун чыгыш тарабындагы Токтогул районунда айыл жергесинде жайгашкан. Аймак чыгыштан Тогуз-Торо району менен айыл аймагы менен (эгер айыл аймагы менен эмес, башка район менен болсо – анда районду көрсөтүү керек), батыштан Сузак, Базар-Коргон райондору айыл аймагы менен чектешет ж.б. Айылдык аймактын борбору–Үч-Терек айылы. Облустук борбордон алыстыгы -422 км. Борбордон алыстыгы -322км. Айыл аймагы 1997- жылы уюштурулган.
Жалпы аянты (Га)	70769га
Ландшафт жана жаратылыш шарттары	Негизинен тоолуу аймак, деңиз деңгээлинен-1100 метр бийиктикте жайгашкан. Кескин континенттик климат айыл чарбасынын өнүгүшүнө олуттуу таасирин тийгизет. Кыш мезгили 4 айга созулат жана катуу кар менен коштолот, минималдуу төмөнкү температура -16 оС жетиши мүмкүн. Жай мезгилинде температура +23 оС чейин жетиши мүмкүн. Жайында орточо температура +23 оС, кышында -16 оС
АА калкы (адам), аялдардын саны: анын ичинде (айылдарда):	01.01.2024-жылга карата Үч-Терек айыл аймагынын калкынын саны-11834, кожолуктун саны-1727 түзөт. Аялдар: 5988, Эркектер:5846
Үч-Терек айылы (АА борбору)	Калктын саны: 3563, анын ичинен аялдардын саны:1839 Кожолук саны: 511
Саргата айылы	Калктын саны:2751, анын ичинен аялдардын саны:1379 Кожолук саны: 401
Кызыл-Ураан айылы	Калктын саны: 2801, анын ичинен аялдардын саны: 1434 Кожолук саны: 414
Жетиген айылы	Калктын саны: 2434, анын ичинен аялдардын саны:1205 Кожолук саны: 336

Такталык айылы	Калктын саны: 285, анын ичинен аялдардын саны:131 Кожолук саны: 65

СЭӨПнын максаты	*Калктын бардык катмарын эске алуу: СЭӨПнын максаты - Үч-Терек айыл аймагына караштуу айыл тургундарынын турмушун жакшыртып, экономикалык мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүү, жергиликтүү калктын жашоо деңгээлин көтөрүү, жана социалдык инфраструктураны өнүктүрүү, экологиялык бакубаттуулугу, инклюзивдүү өсүшү болуп саналат. *Айыл чарбасын, мал чарбачылыгын жана башка жергиликтүү экономикалык ишмердүүлүктөрдү колдоо жана өнүктүрүү. Жаңы жумуш орундарын түзүү жана жеке ишкердүүлүктү өнүктүрүүгө шарт түзүү. *Чакан ишканаларды ачуу; (Тигүү цехтери, кондитердик азыктарды даярдоо, сүттү кайра иштетүү цехтери, концервациялоо) *Жумуш орундарын түзүү; (Мигранттарды иш менен камсыз кылуу) *Көп кабатуу үйлөрдү куруу, кесипкөй жаш кадрларды үй менен камсыздоо; *Логистикалык борбор куруу; * Табигый жана маданий ресурстарды пайдалануу менен туризмди өнүктүрүү аркылуу киреше булактарын көбөйтүү; (Туризмди өнүктүрүү) *Жайыттарды жакшыртуу; *Мал чарбачылыгына асыл тукумдуулугун өнүктүрүү; *Кылмыштуулукту азайтуу, коопсуз шаарларды түзүү; *Жаштарга спорт комплекстерин куруу; (ден соолукту чыңдоочу машыгуу залдарын ачуу) *Мүмкүнчүлүгү чектелген жарандарга реабилитациялык борбор куруу; *Балдар ойноочу заманбап аянтчаларды куруу; *Ички жолдорду асфальттоо; * Жолдорду, суу менен камсыздоо системаларын, электр энергиясын жана башка негизги инфраструктураларды жаңыртуу жана өнүктүрүү. *Бал аарычылыкты өнүктүрүү; *Үч-Терек айыл өкмөтүнүн бюджетин көбөйтүү; *Айыл чарбасын өнүктүрүү, жерлерди асылдандыруу; *Жерлерди трансформациялоо, башкы пландарды чийдирүү, жаңы конуштарды таза суу менен камсыз кылуу; *Жашыл экономиканы өнүктүрүү, Чакан ГЭСтерди куруу, айлана-чөйрөнү көрктөндүрүү; * Жаратылыш ресурстарын туруктуу пайдалануу жана экологиялык көйгөйлөрдү чечүү. * КТК ташууну уюштуруу, экологияны жакшыртуу; * Жаңы бала бакчаларды ачуу; * Билим берүү, саламаттык сактоо жана маданий объектилердин иштөө шарттарын жакшыртуу, калкты сапаттуу кызматтар менен камсыз кылуу.

	Бул максаттардын баары калктын социалдык абалын жакшыртууга, жергиликтүү экономиканы туруктуу өнүктүрүүгө жана айылдын жашоо шарттарын көтөрүүгө багытталган.

2-БӨЛҮМ. КАЛК

2.1. (таблица) Калк жана эмгек ресурстары

Категория	факт			күтүлгөн.	прогноз		
	2023 ж.	2024 ж.	2025 ж.	2026 ж.	2027ж.	2028 ж.	2029 ж.
Жыл башындагы туруктуу калктын саны (адам)	12818	11834	11850	11834	11562	11297	11037
Өсүш темпи %	-1.0%	0,1%	-1.05%	-6.8%	-2.3%	-2.3%	-2.3%
анын ичинде аялдар	6509	6618	6345	5988	5811	5678	5418
Жыл башындагы эмгекке жарамдуу куракта туруктуу калктын саны, (адам)	7538	6849	6355	6534	6240	5960	5692
Өсүш темпи (%)		-9.14%	-7.21%	2.81%	-4.5%	-4.5%	-4.5%
анын ичинде аялдар	3548	2859	2365	3236	3144	3044	2938
Экономикалык ишмердиктин түрлөрү боюнча иштеген калктын саны (адам):	2437	2452	2461	2482	2580	3200	4500
Айыл чарба	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564
Өнөр жай	25	32	41	46	53	60	68
Иштетүүчү							
Электр энергиясы	16	16	16	16	16	16	16
Курулуш	20	24	26	30	32	36	42
Соода	89	96	96	100	120	125	150
Транспорт жана байланыш	4	3	3	3	3	3	3
Башка кызматтар	169	184	193	242	260	275	300
Калдыктарды кайра иштетүү	-	-	-	-	-	-	-
Жумушсуздардын саны (адам):	5288	4649	4630	4600	4644	4688	4733
Өсүш темпи	0,87%	0,99%	0,99%	0,95%	0,95%	0,95%	0,95%
анын ичинде аялдар	3966	3486	3472	3450	3483	3516	3549

Жакырчылыктын эң төмөнкү чегинде турган калктын саны (адам)	5678,37	4929,02	4826,38	4851,94	4671	4564	4459
Өсүш темпи	44,3%	41,8%,	38%	41%	40,4%	40,4%	40,4%
Миграцияланган эмгекке жарамдуу калктын саны (эл аралык миграция боюнча кеткендер, адам)	40	40	42	44	44	45	45
Өсүш темпи (%)	1%	1,05%	1,04%	1,03%	1,03%	1,03%	1,03%

2.2. Эмгекке жарамдуу калктын өсүшүн, иш менен камсыз кылуу жана эмгек миграциясы маселелерин талдоо

2024-жылы айыл аймактын жалпы калкы 11834 адамды түздү, анын ичинен эркектер -5846 , аялдардын саны 5988 киши. Жылына төрөлгөндөрдүн саны 148 баланы түздү. Калктын өсүшүнүн болжолу жылына калктын өсүшүнүн 1,8% ашпайт . Божомолдоодо орто мөөнөттүү келечекте ички жана тышкы миграциянын өсүшү күтүлбөй тургандыгы, ошондой эле калктын сырттан агылып келиши эске алынган. Болжолдонгон калктын саны калктын табигый өсүшү жана азайышы менен жөнгө салынат (1-диаграмманы караңыз)

Эмгекке жарамдуу калктын саны 6355 адамды түзөт. Орто мөөнөттүү келечекте эмгекке жарамдуу калктын өсүшү жогорку темпти көрсөтпөйт жана болжол менен ошол эле деңгээлде сакталат (2бирок бул мезгилден кийин бул чараларды ишке ашыруунун эсебинен жогору көрсөткүчтөрдү күтүүгө болот. Экономиканы өнүктүрүүгө багытталган программа, бул жаштардын сыртка агылышын олуттуу кыскартууга жана ошону менен бирге эмгекке жарамдуу калктын кыйла олуттуу өсүшүнө алып келиши мүмкүн деген божомолдор бар.

Үч-Терек айыл аймагынын эмгекке жарамдуу калкынын өсүү динамикасы.

Үч-Терек айыл аймагында 2024-жылы жалпы эмгекке жарамдуу калктын иш менен камсыз болгон калктын үлүшү (2461 адам) 34%ды түздү , болжолдуу эсептөөлөр боюнча ал азайбайт, ал тургай өсүүнү көрсөтөт. 2026-жылга салыштырмалуу 1,8%ды түздү . Иш менен камсыз кылууда эң чоң үлүштү айыл чарбасы ээлейт кызматкерлердин жалпы санынын 54% ы (2023-ж. 6390 адам). Өнөр жай, соода жана курулуш сыяктуу ишмердүүлүктүн башка тармактагы кызматкерлердин жалпы санында 10-12% дан ашпаган үлүшүн көрсөтүү менен кыйла артта калууда. Бул айыл аймактын аймагынын жана бүтүндөй региондун экономикасынын айыл чарба багыты менен түшүндүрүлөт.

Айыл аймакта 4630 расмий катталган жумушсуздардын саны 260 адамга чейин кыскарган, бул эмгекке жарамдуу калктын 2,2% түзөт - бул дүйнөлүк практиканын стандарттары боюнча эң төмөнкү көрсөткүчтөрдүн бири. Болжолдоо жумушсуздардын санынын кескин кыскарышын болжолдобойт, анткени мындай аз үлүшү мүмкүн болгон статистикалык каталардан улам алдын ала айтуу кыйынга турат. Ошол эле учурда өнөр жай өндүрүшүнүн жана чакан бизнестин начар өнүгүшүнөн улам жумушсуздуктун өсүшүнүн олуттуу тобокелдиктери бар, ошондуктан СЭӨП экономиканы өнүктүрүү жана инклюзивдик өсүү бөлүмдөрүндөгү калкты көбүрөөк иш менен камсыз кылуу боюнча чараларды камтылат. Анын ичинде айыл чарба продукциясын кайра иштетүүчү ишканаларды жана фабрикаларды куруу, ошондой эле ишкердикти өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүү зарыл.

Миграцияланган эмгекке жарамдуу калктын саны 2024-жылга карата 42 адамды түздү – республиканын башка региондорунун көрсөткүчтөрүнө салыштырмалуу бул өтө аз сан. Ал эми болжолдоодо мындай кичинекей көрсөткүчтүн да азайышы каралганы менен, жаштар үчүн келечектүү жумуш орундарынын жоктугунан, ошондой эле ички миграциянын күчөшүнөн тобокелдиктерин эске алуу зарыл.

СЭӨП калкты иш менен камсыз кылуу боюнча чараларды ишке ашырууну карайт:

жаштарга ар кандай тренингдерди жана билим берүү курстарын табууга жана бүтүрүүгө көмөк көрсөтүү;

үйдө отурган аялдарды жана кыздарды бала бакчаларга жана тигүү цехтерине жумушка тартууга жардам берүү;

бизнес ачууда калкка жакындан жардам көрсөтүү,

Корутундулар жана сунуштар

Калктын жалпы санынын өсүшү анча деле чоң эмес – жылына 1%, ал калктын табигый өсүшү жана табигый азайышы менен гана жөнгө салынат.

Эмгекке жарамдуу калктын саны өскөн жок.

Эмгекке жарамдуу калктын жалпы санында иштеген калктын үлүшү кыйла жогору – 34% өсөт. Калктын көбү айыл чарбасында 54% иштейт.

Жумушсуздуктун деңгээли төмөн – эмгекке жарамдуу калктын 2,2%

Миграцияланган эмгекке жарамдуу калктын саны республиканын башка аймактарына салыштырмалуу өтө аз.

3-БӨЛҮМ. КЫЗМАТТАР ЖАНА ЖЕРГИЛИКТҮҮ ИНФРАСТРУКТУРА

3.1. (таблица) Кызматтар жана жергиликтүү инфраструктура

Категория	факт			Күтүл-гөн.	прогноз		
	2023 ж.	2024 ж.	2025 ж.	2026 ж.	2027 ж.	2028 ж.	2029 ж.
Ичүүчү сууга жеткиликтүүлүк (%)	40%	50%	55%	70%	81%	87%	92%
Кожолуктарды катуу тиричилик калдыктары (КТК) ташып чыгаруу менен камтуу (%)	12%	18%	35%	50%	65%	72%	85%
Ички жолдордун жалпы узундугунан канааттандырарлык абалдагы асфальтталган ички жолдордун үлүшү (%)	-	-	-	-	-	-	-
Көчөлөрдүн жалпы санынан жарыктандырылган көчөлөрдүн үлүшү (%	10%	12%	16%	16%	25%	38%	55%
Спорттук секцияларга тартылган жарандардын саны (адам)	10	25	30	45	60	66	75
Маданият чөйрөсүндөгү ийримге катышкан жарандардын саны (адам)	12	35	25	32	43	51	60
Балдарды мектепке чейинки билим берүү менен камтуу (%)	60%	75%	80%	80%	85%	88%	100%
Балдарды мектептик билим менен камтуу (%)	УСК	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Медициналык персонал менен камсыздоо деңгээли (адам)	ССМ	86	86	86	88	88	90

Калктын турак жай менен камсыз болушу (бир тургунга жалпы аянттын кв. м)	УСК	300	300	300	300	300	300
(башка көрсөткүчтөр)	-	-	-	-	-	-	-

3.2. Учурдагы кырдаалды анализдөө

Бул жерде суроолорго кыска жооптор берилет (ар бир кызмат боюнча):

Аймактын тургундарына кандай кызматтар керек, бирок жеткиликтүү эмес? (сүрөттөө)

Эмне үчүн бул кызматтар жеткиликтүү эмес (каржынын жетишсиздигинен тышкары)?

Жооптордун варианттары:

- башка көйгөйлөр чечилмейинче бул кызматтарда зарылчылык жок (башка артыкчылыктар бар) ☐
- табигый факторлор тоскоол болот ☐
- калк кызмат үчүн акча төлөгүсү келбейт ☐
- кызматты кантип уюштурууну билбейбиз ☐
- башка (көрсөтүлсүн):

Учурдагы кызмат көрсөтүүчүлөрдүн финансылык башкаруусу жакшыбы: тарифтер, жыйымдар, финансылык план, жергиликтүү бюджеттен субсидиялар? (ар бир жеткирүүчүнүн абалын кыскача сүрөттөп бериңиз)

Кызмат көрсөтүүчүлөрдүн финансылык абалын жакшыртуу үчүн эмне кылуу керек:

Жооптордун варианттары:

- окутуу жүргүзүү ☒
- жаңы жабдууларды сатып алуу ☒
- жарандар менен өнөктүк жүргүзүү ☒
- башка (көрсөтүлсүн):

Бул көйгөйлөрдү жана кемчиликтерди жоюу үчүн жергиликтүү бюджеттен канча кошумча каржылоо керек? (көрсөтүлсүн)

ЖӨБ органы кызмат көрсөтүүчүгө жардам берүү үчүн эмне кылды? Жыйынтыгы кандай болду? Маселе чечилдиби? Эгерде чечилбесе, анда эмне үчүн? (сүрөттөө)

1. Айыл аймакта КТК боюнча нормалар иштелип чыгып, айылдык кеңештин депутаттары тарабынан бектилгени менен атайын спец.техникалар жок болгондуктан, кызмат көрсөтүлбөйт. Жергиликтүү бюджет тартыштыгынан спец техника алынган эмес, кызматкерлердин дарамети (билими) жетишсиз.

2. Үч-Терек айыл аймагынын ички жолдору жалпы; 101,3км анын ичинде 71,3км таш жол, 30 км СССР убагындагы курулган жолдор жараксыз абалга келген. Ички жолдордун 45км жолду асфальттоо талап кылынат.

3. Үч-Терек айыл аймагында мектепке, бала бакчага,базарга бара турган жолдорго тротуар курулган эмес. Чоң жолдун жээги менен басууда кооптуу болгондуктан, окуучулар жана жаш балалуу энелер кыйналышат, 6 км ички жолдорго тротуар куруу керек.

4. Калктын жаш балдары гана спорт ийримдерине барышат. Калган ДМЧлар жана аялдар үчүн атайын машыгуу залдар, фитнес клубдар, уюштурулган эмес.

5. Айыл аймактын 3 айылында айылдык клубтар бар, бирок айылдарда жаш муундарды кызыктыруучу маданий ийримдер уюштурулган эмес.

Айылдык клубтарда атайын ийримдерди уюштуруп, кеминде ар бир айылдык клубда 10 баладан жогору катыштырууга болот.

6. Үч-Терек айыл аймагында мектепке чейинки билим берүү мекемелери жетишсиз. Айыл аймакта жалпы бала бакчага бара турган баланын саны 1000, анын ичинен 400 бала бала бакчага барат. Ал эми 600 бала бала бакча жетишсиздигинен барбайт. Ошондуктан дагы 3 бала бакча куруу зарыл. Эң тоолуу –Жетиген айылына, Кызыл-Ураан жана Саргата айылдарына.

- Жетиген айылындагы Молдомусаев орто мектебин капиталдык ремонттон өткөрүү.

- Үч-Терек, Жетиген айылдарындагы машыгуу залына спорттук инвентарларды-шаймандарды сатып алуу.

Үч-Терек айылына жаштарды спортко тартуу үчүн Спорт комплекс куруу керектелет.

3.3. Жергиликтүү коомчулуктун артыкчылыктуу муктаждыктарына анализ жүргүзүү

Артыкчылык	Мүмкүн болгон чаралардын жалпы сүрөттөлүшү	Күтүлгөн натыйжа жана мөөнөттөр
Биринчи кезектеги муктаждыктардын бири көрсөтүлөт, мисалы: Үч-Терек айыл аймагынын борбору болгон Үч-Терек айылына караштуу А.Жээналиев жана З.Акаев борбордук көчөлөрүн жалпы,2км аралыгына жөө адамдар өтүүгө коопсуз шарт түзүүнү уюштуруу.	Натыйжаны алуу үчүн эмне керек, мисалы: Үч-Терек айылына караштуу А.Жээналиев жана З.Акаев борбордук көчөлөрүнө жалпы 2,5 км аралыгына жөө адамдар өтүүчү (тротуар) куруу.	Бул жерде баалуулуктар менен жыйынтык жана бул натыйжаны алууга мүмкүн болгон мезгил көрсөтүлөт, Жөө жүрүүчүлөр үчүн коопсуз жана ыңгайлуу жүрүү жолдорун камсыз кылат. Бул жол кыймылындагы транспорт каражаттарынан коргоону, жөө адамдардын жаракат алуу коркунучун азайтууну жана алардын айылдык мейкиндикте эркин кыймылдоосун жеңилдетүүнү көздөйт. Ошондой эле тротуарлар айлана-чөйрөнүн жалпы көрүнүшүн жана инфраструктураны жакшыртат.
Катуу тиричилик калдыктарын (КТК) чыгарууну уюштуруу жана бул үчүн атайын техникаларды сатып алуу.	Үч-Терек айыл аймагына караштуу жалпы 5 айылдын жашоочуларын КТК чыгарууну уюштуруу жана спец.техника менен камсыздоо. Айыл ичиндеги социалдык объектилерге (ЖДПБ, ҮДБ, бала бакчалар, мектептер, маданият тармактарына) таштанды таштоочу урналарды	КТКны чыгаруунун графиктерин түзүү: Калдыктарды чогултуу убактысын жана жыштыгын аныктоо, калктын санына жана калдыктардын көлөмүнө жараша, атайын спец техникаларды сатып алуу, калдыктарды натыйжалуу чыгаруу жана ташууга ылайыкталган. Айыл аймагыбыздын жашоочуларынын

	орнотуу. Спец.техника сатып алуу менен, айыл ичинде графиктин негизинде КТК чыгарууларды уюштуруу.	калдыктарын өз убагында жана коопсуз чыгарууну камсыз кылуу, айлана-чөйрөнү коргоого жана айыл аймагын таза кармоого багытталат.
Үч-Терек айыл аймагына караштуу үч айылда бала бакча ачуу менен, кичинекей балдарга эрте курактагы билим берүү, социалдык көндүмдөрдү өнүктүрүү жана кам көрүү шарттарын түзүү.	Үч-Терек айыл аймагына караштуу эң тоолуу Жетиген жана Кызыл-Ураан, Саргата айылдарына бала бакча куруу. МЧБМ ачуу менен балдардын физикалык, интеллектуалдык жана эмоционалдык жактан өсүп-өнүгүүсүнө багытталган билим берүү программалары ишке ашырылат.	Айыл аймагыбыздагы бала бакчага бара албаган,учурда кезекте турган 250гө жакын балдарды бала бакчага баруусуна шарт түзүү. Ошондой эле ата-энелерге балдарын коопсуз жана өнүктүрүүчү чөйрөдө калтырууга мүмкүнчүлүк берет, бул алардын жумушта иштеп же башка иштер менен алектенүүсүнө шарт түзөт.
Үч-Терек айыл аймагына караштуу айылдарда жашаган калктын аярлуу тобу болгон жалпы аялдарга жана ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелген адамдарга (ДМЧ) ылайыктуу фитнес клубун жана машыгуу залдарын уюштуруу, инклюзивдүү жана адамдардын ден соолугун чыңдоого багытталган демилгелерди ишке ашыруу.	Үч-Терек айыл аймагына караштуу айылдарда жашаган калктын аярлуу тобу болгон жалпы аялдарга жана ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелген адамдарга (ДМЧ) ылайыктуу фитнес клубун жана машыгуу залдарын ачуу. ДМЧлар үчүн ыңгайлуу кирүү жана чыгуу жолдору болушун көзөмөлдөө (пандустар, кең эшиктер, лифттер). Физикалык мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар үчүн ылайыкталган тренажерлорду Аялдарга жана ДМЧларга ыңгайлуу болуусу үчүн атайын бөлүнгөн жеке машыгуу бөлмөлөрү жана ыңгайлаштырылган кийим алмаштыруучу жана жуунуучу жайлар болушун камсыздоо.	Машыктыруучуларды ДМЧлар жана ар кандай физикалык мүмкүнчүлүктөрү бар адамдар менен иштөө боюнча атайын даярдыктан өткөрүү.Аялдар жана ДМЧлар бири-бирин колдоп, мотивациялай турган коомдук топторду түзүү.Фитнес жана ден соолук боюнча семинарлар, курстар, мотивациялык жолугушуулар уюштуруу.Инклюзивдүүлүккө багытталган клуб же зал тууралуу маалыматты туура жеткирүү. Аялдар жана ДМЧлар үчүн өзгөчө шарттар түзүлүп,ар бир адамга ден соолукту чыңдоого мүмкүндүк берүү менен социалдык теңдикке салым кошот. Болжолдуу калктын аярлуу катмары болгон аялдар жана ДМЧлар 52% ден соолуктарын чыңдоочу машыгуу залы менен камсыз болушат.
Айылдык клубтарда маданий ийримдерди уюштуруу, коомдун маданиятты өнүктүрүүгө жана ар кандай чыгармачылык мүмкүнчүлүктөрүн өркүндөтүүгө багытталган маанилүү демилгелерди колдоо.	Үч-Терек айыл өкмөтүнө караштуу Жетиген, Кызыл-Ураан, Саргата айылындагы жайгашкан айылдык клубтарга жана Т.Абдиев атындагы маданият үйүнө маданий ийримдерди вокал, музыкалык аспаптарда ойноо (комуз, ооз комуз, аккардеон, гитара, ямаха) Бий ийримдери: салттуу, заманбап жана улуттук	Ар бир багыт боюнча тажрыйбалуу, чыгармачыл, квалификациялуу адистерди тартуу зарыл. Инструкторлор балдар менен иштөө тажрыйбасына ээ болуусу керек. Ийримдерди өткөрүү үчүн ыңгайлуу жана жеткиликтүү имараттарды же залдарды даярдоо зарыл (маданият үйлөрү, мектептер, клубдар). Шаймандар жана жабдуулар: Ар бир ийримге керектүү материалдарды жана шаймандарды камсыз кылуу (музыкалык

	бийлерди үйрөтүү,сүрөт жана кол өнөрчүлүк ийримдери: Живопись, кол өнөрчүлүк, Кол өнөрчүлүк жана улуттук искусство: Улуттук кийимдерди тигүү, өрмөчүлүк, чий, териден буюм жасоо боюнча ийримдер ачылат.	аспаптар, сүрөт тартуу жабдыктары, бий залдары үчүн күзгүлөр ж.б.). Балдарды жана чоңдорду тартуу Коомчулукка маалымат жеткирүү: Жарнама жана коомдук маалымдоо кампанияларын уюштуруу (маалыматтык баракчалар, социалдык медиа жарнамалары, мектептерде жана коомдук жайларда жарыялар).Коомдук иш-чаралар: Маданий ийримдерди жайылтуу үчүн көргөзмөлөр, концерттер жана маданий иш чараларды уюштуруу. Бул коомду катышууга шыктандырып, чыгармачылык ийримдердин маанилүүлүгүн көрсөтүүгө жардам берет.
Үч-Терек айыл аймагынын ички жолдору жалпы; 101,3км анын ичинде 71,3км таш жол 30км СССР убагындагы курулган жолдор жараксыз абалга келген. Ички жолдордун 45км асфальттоо.	Үч –Терек айыл аймагынын ички жолдорун асфальттоо, жолдорду асфальттоо – бул калк үчүн ыңгайлуу жана коопсуз транспорттук инфраструктураны түзүү.	Үч-Терек айыл аймагынынын асфальтталган жолдор жүргүнчүлөргө жана транспорт каражаттарына кыймылдоо ыңгайлуулугун камсыздап, айылдын жалпы көрүнүшүн жакшыртат. Төмөндө ички жолдорду асфальттоо үчүн негизги кадамдар келтирилген: 1. Жолдорду пландаштыруу жана долбоорлоо Кошумча изилдөө жана талдоо: Жолдун узундугун, кеңдигин жана жалпы абалын изилдеп, транспорттук агымды эске алуу керек. Дренаж системасын түзүү:

3.4. Социалдык жана жергиликтүү инфраструктураны өнүктүрүүгө тиешелүү бюджеттик инвестицияларга керектөөлөргө анализ жүргүзүү			
Инвестициялык артыкчылыктар	Мүмкүн болгон долбоорлордун жалпы сүрөттөлүшү	Күтүлгөн натыйжа жана мөөнөттөр	Бааланган наркы (миң сом)
Долбоордун аталышы, мисалы:"айылдагы (айылдын аталышы) көчөлөрдө (көчөлөрдүн аталышы) ичүүчү суу менен жабдуу системасын реабилитациялоо”	Долбоордун кыскача баяндамасы: мисалы "чөкмөлөрдү, суу түтүктөрүн алмаштыруу,суу бөлгүч колонкалардын ордуна короолорго суу түтүктөрдү орнотуу, эсептегичтерди орнотуу"	Бул жерде баалуулуктар менен натыйжа жана ошол натыйжаны алууга мүмкүн болгон убакыт көрсөтүлөт. Мисалы: "2025-жылдын октябрына чейин система толугу менен жаңыртылды, 198 кожолукка ичүүчү сууга түз жетүү мүмкүнчүлүгү берилди. Долбоор	40 000

		аяктагандан кийин айылда (айылдын аталышы) кожолуктардын 100% ичүүчү сууга түз жеткиликтүүлүгү бар"	
Үч-Терек айыл аймагына караштуу 5 айылды таза суу менен толук кандуу камсыздоо, 95%	Үч-Терек айыл аймагында ички суу түтүкчөлөрүн толук кандуу тазалап, элдин таза сууга болгон муктаждыгын жоюу,	Үч-Терек айыл аймагынын элин толук кандуу таза суу менен камсыз кылуу, элдин дагы ден-соолугуна кам көрүү. Элибиз таза суу ичсе, оору сыркоодон алыс болушат. Ар бир айылда ар бир үйдүн короосунда сапаттуу сууну үзгүлтүксүз элге жеткирүү.	2,0
БАРДЫГЫ			

4-БӨЛҮМ. ЭКОНОМИКАЛЫК ӨНҮГҮҮ

4.1. (таблица) Экономикалык өнүгүү (миң сом)

Категория	факт			күтүлгөн.	прогноз		
	2023 ж.	2024 ж.	2025 ж.	2026 ж.	2027 ж.	2028 ж.	2029 ж.
Негизги фонддор (юридикалык жактар боюнча, үй чарба секторун эсепке албаганда)-(жылдын аягына карата толук наркы боюнча) –негизги фонддор- айыл окмот	31789,3	33883,5	34014,2	34014,2	34014,2	34014,2	34014,2
Экономиканын негизги секторлору боюнча товарларды өндүрүү жана кызмат көрсөтүү көлөмү:	4231,2	5196,0	4877,2	5858,3	7060,1	7158,4	7125,2
Айыл чарба	4231,2	5196,0	4877,2	5858,3	7060,1	7158,4	7125,2
Өсүмдүк өстүрүү	674,7	103,5	1007,6	116,0	989,3	1021,0	1015,9
Мал чарбачылыгы	4163,7	5218,0	4776,4	5742,3	6961,2	7056,3	7023,6

Юридикалык жактардын өнөр жай продукциясынын көлөмү-кирпич завод, пескоблок, швея	17340,0	20560,0	23860,0	31360,0	32320,0	33500,0	35000,0
Өнөр жай кызматтары							
Жөнөтүлгөн продукциянын көлөмү-Бал	142,5	157,8	172,8	188,5	190,0	205,0	205,1
Курулуш - негизги капиталга колдонулган инвестициялар - ар кандай объектилер боюнча жалпы суммада. ГЭС,	-	-	-	7952,6			
Экономикалык иштин түрлөрү боюнча көрсөтүлгөн рыноктук кызмат көрсөтүүлөрдүн көлөмү-магазин,	6753,4	650,00	807,00	909,00	915,00	918,00	950,00
Дүң жана чекене соода, автомобилдерди жана мотоциклдерди оңдоо	-	-	-	-	-	-	-
Мейманканалардын жана ресторандардын иши	-	9015,0	22030,8	24030,0	24030,0	26,00	26,00
Транспорттук иш-чаралар жана жүктөрдү сактоо	-	-	-	-	-	-	-
Маалымат жана байланыш О-Нур телеком, Билайн, Мега ком, Кыргыз Почта .-аренда сумма	250,0	250,0	250,0	250,0	250,0	250,0	250,0
Финансылык ортомчулук жана камсыздандыруу	-	165,6	340,8	340,8	340,8	340,8	340,8
Кыймылсыз мүлк операциялары	-	60,0	60,0	60,0	70,0	80,0	100,0
Кесиптик, илимий жана техникалык ишмердүүлүк-жеке менчик айдоочулук мектеби,	-	336,0	420,0	645,0	750,0	936,0	1008,0
Административдик жана көмөкчү иш-чаралар, зарплата	7570,7	12698,7	15980,4	15980,4	-	-	-
Билим берүү- здания стоимости	115750,8	115750,8	115750,8	115750,8	115750,8	115750,8	115750,8
Саламаттыкты сактоо жана социалдык кызматтар	1902,2	1902,2	1902,2	1902,2	1902,2	1902,2	1902,2
Искусство, көңүл ачуу жана эс алуу	-	-	-	-	-	-	-
Башка тейлөө кызмат көрсөтүүлөрү	-	-	-	-	-	-	-
Түз инвестициялар	91260,7	18592,7	217444,9	87404,1	10038,0	10546,2	11254,0

Айыл чарба	35,0	1704	5292,9	1409,7	5,00	2600,00	3250,0
Өнөр жай	-		6063,0	2865,0	3,00	4,00	24,00
Курулуш	86600,0	12269,8	59213,6	3904,2	75,00	5,00	36,0
Соода-магазин	-		3000,0	-			
Транспорт жана байланыш	-	-	2683,4	174,2	1,00	1,900,0	2800,0
Башка кызматтар	4625,7	1725,8	14192,0	79051	9954,0	17362,8	5144,0
Калдыктарды кайра иштетүү	-	-	-	-	-	-	-
Калктын кирешеси:							
Орточо номиналдык эмгек акы	2000	5000	8000	15000	18000	25000	30000
Эмгек мигранттарынын которуулары-трудостройство	-	-	-	-	-	-	-
Пенсиялардын орточо өлчөмү	1500	2300	4000	6900	6900	7200	8000
Жөлөкпулдардын орточо өлчөмү	930	930	1380	1380	1500	1600	2000
Чакан жана орто бизнестен түшкөн кирешенин орточо өлчөмү-соода, онор жай	24093,4	21210	24667	32269	33235	34418	35950
4.2. Учурдагы кырдаалды жана экономикалык адистешүүнү талдоо							

Бул жерде суроолорго кыска жооптор берилет:

Бул аймакта экономикалык өнүгүүгө кандай көйгөйлөр таасир этет?

Жооптордун варианттары:

- продукцияны сата турууучу жер жана кардарлар жок (сатуу рыногунун жоктугу же алыстыгы) ☐
- өндүрүү үчүн өздүк чийки зат жок, жеткирүү анын баасын кымбат кылат ☐
- квалификациялуу жумушчу күчү жок, иштей турган эч ким жок (- эмгекке жарамдуу калктын саны жетишсиз) ☐
- жергиликтүү ишкерлер жаңы ишканаларды, бизнести ачууга жолтоо болууда, каршылык көрсөтүүдө ☐
- жагымсыз инвестициялык климат (мисалы, калктын ири инвесторлорго карата начар мамилеси, калктын төлөө жөндөмдүүлүгүнүн төмөндүгү) ☐
- башка (көрсөтүлсүн):

Кайсы тармактар тез өнүгүп жатат, кайсынысы жайыраак жана эмне үчүн? (сүрөттөө)

Бул аймакта экономиканын кайсы тармактары өзгөчө жакшы өнүгө алмак (экономикалык адистештирүү)?

- айыл чарба ☒
- иштеп чыгуу өнөр жайы ☐
- тоо-кен ☐
- электр энергетикасы ☒
- соода ☒
- транспорт жана байланыш ☐
- туризм ☒
- кызматтар (кайсылар- көр сөтүңүз) ☐
- кол өнөрчүлүк ☒
- башка (көрсөтүлсүн):

Мындай тармактарды өнүктүрүү үчүн кандай жергиликтүү шарттар жагымдуу?

Жооптордун варианттары:

- туристтик продуктылар ☒
- чийки зат ☐
- калктын көндүмдөрү, кол өнөрчүлүк салттары (мисалы, булгаарыдан же жүндөн атайын жасалгалоо) ☐

- өзгөчө табигый шарттар (мисалы, өсүмдүктүн белгилүү бир түрүнүн өсүшү үчүн ылайыктуу климат) ☐

- башка (көрсөтүлсүн):

Перспективдүү тармакты өнүктүрүү үчүн эмне жетишпейт?

Жооптордун варианттары:

- чийки зат жана материалдар ☐
- аралык иштетүү ☐
- логистика (кампалар жана жеткирүү) ☐
- продукцияны региондук рыноктордо, өлкөнүн ичинде же чет өлкөлөрдө жылдыруу ☒
- кадрлар, эмгек ресурстары ☐
- энергия ☐
- ишкердик жөнүндө билим
- каржылоого мүмкүнчүлүк (мисалы, арзан кредиттер)
- башка (көрсөтүлсүн):

ЖӨБ деңгээлинде перспективдүү тармакты колдоо үчүн эмне кылса болот?

Жооптордун варианттары:

- кластер түзүү ☐
- туристтик дестинацияны түзүү (мисалы, коңшу ЖӨБ менен биргеликте) ☐
- аймакты жарнамалоо (маркетинг) ☐
- аймактын брендин же маркасын иштеп чыгуу (өрүк, карагат, боз үй, комуз, көл, шаркыратма ж. б.) ☐
- башка (көрсөтүлсүн):

Район же облус перспективдүү тармакты өнүктүрүүгө кандай формада жардам берет? Кандай иш-чараларды өткөрөт? Бул колдоо жетиштүүбү? Эгер жетишсиз болсо, анда аймак регионалдык деңгээлден дагы эмнени күтүшү мүмкүн? (сүрөттөө)

Экономикалык адистештирүүнү баалоодо ири тоо-кен тармагын эске албоо сунушталат – бул улуттук масштабдагы адистештирүү, ошондой эле курулушту эсепке албоо сунушталат, анткени бул колдоочу тармак

БСРди кайрадан оңдоп түзөөгө планга киргизүү, сезондук колдонуу.

2. Үч-Терек а/а чакан киреше алып келүүчү ишканаларды ачуу

–тигүү цехтери

-кайра иштетүүчү консерваланган ишкана ачуу

3. Үч-Терек а/ө борбору Үч-Терек айылына логистикалык борбор ачуу

4. Чакан ГЭСтерди куруугa көмөктөшүү (жер бөлүштүрүп берүү ГОС акт)

5.Жашыл экономиканы жана Туризмди өнүктүрүүгө өбөлгө түзүү.(Заманбап этно боз үйлөрдү куруу)

6. Осмон –Ата суугат суусун ишке ашыруу (5,1км аралыктан, 250мм полиэтилен шлангасы менен айыл ичине тартып келүү) 283га жер аянты суугат суу менен камсыз болот.

7.Заманбап стекловидная-24 буудай үрөөнүн кайрак жерге себүү, кайрак жерден түшүм алуу.

Мал чарбачылыгы: Мурунку жылдарга салыштырмалуу малдын башы өскөнү менен асылдуулугу начар бойдон эле калып, мал багууда жаңы ыкмалар пайдаланылбайт.

Кой чарбачылыгы: Койлордун гана асылдуулугун жогорулатуу аракетинде негизинен Чүй өрөөнүнөн эт багытындагы гиссар жана эдельбай пародасындагы кочкорлорду алып келип жергиликтүү койлорго кошуп жүрүшөт. Ошондуктан элдин койлорунда кичине жакшы жагына өзгөрүү бар экени байкалат. Бирок айылда уяң жүндүү койлордун саны аз калган. Ошондой эле кийинки учурларда эчкилердин саны кескин азайганы байкалат. Негизинен Үч-Терек өрөөнү кой өстүрүүгө абдан ыңгайлуу келип, башка райондорго салыштырмалуу кой өстүрүүдө сарпталган чыгым минималдуу. Демек койдон түшкөн киреше башка жактарга салыштырмалуу көбүрөөк. Элдин жашоо турмушун жакшыртууда кой чарбачылыгы маанилүү ролду ойнойт. Асыл тукум кой өстүрүүчү чарбалардын эт жана жүн багытындагы койлордун санын көбөйтүү.

Уй чарбачылыгы: Уй чарбачылыгы дагы айылдыктардын маанилүү киреше булактарынын бири. Бирок учурда уй чарбачылыгында 3 негизги көйгөй бар экендиги байкалат. 1). Уйлардын асылдуулугун жогорулатуу боюнча эч кандай иштер жүрбөйт. Жасалма уруктандыруу пункту бар бирок иштин жүрүүсү начар. Уйлар жергиликтүү тай-букалардан качып, түшкөн музоолордун асылдуулугу начар. Ошондой эле уйлардын саандуулугу дагы төмөн бойдон калган. 2) Экинчи маселе тоют даярдоого же тоюттандырууга байланыштуу. Башкача айтканда элдердин саан уйларды талапка ылайык тоюттандырбагандыгын байкоого болот. Кышкыга даярдалган тоюттардан бир гана кургак чөп жана арпа даярдалат. Силос, сенаж, тоют кызылчасы, ашкабак ж.б. чыктуу жана минералдык тоюттар даярдалбайт. Натыйжада күз келип, талаада чөп катыгандан баштап уйлардын сүтү азаят же чыкпай калат. Анын кесепетинен ноябрь айынан апрель айына чейин район боюнча сүткө болгон таңсыктык жаралганын байкоого болот. Ошондой эле айылда торпок, бука, кунаажын, уй бордоп семиртип саткандар деле көп кездешпейт. Үчүнчү маселе уйлардын ветеринардык кароодон жана эмдөөдөн регулярдуу толук өтүп турбагандыгы жана дегельминтизация тийиштүү деңгээлде жүргүзүлбөйт. Ошондуктан эгер биз келээрки 5 жыл аралыгында элдин негизги киреше булагын өссүн десек анда бул багытты ирээтке салышыбыз зарыл. Жетиген айылындагы табигый шарттар уй чарбачылыгынын өсүп өнүгүүсүнө толук ыңгайлуу. Ошондуктан мал чарбачылыгынын бул багыты кирешелүү жана келечектүү. Бир гана элдин аң сезимин өзгөртүү аркылуу уй багуу ыкмасын тезинен туура багытка өзгөртүүбүз зарыл. Айыл аймагында сүт багытындагы уйлардын санын көбөйтүү.

Жылкы чарбачылыгы: Башка малдардай эле айылда жылкы баласынын көбөйгөнүн байкоого болот. Бакканга оңой, көп көңүл буруууну жана тоютту талап кылбайт. Бирок жылкы өстүрүүдө дагы анын асылдуулугун жакшыртуу боюнча иштер жок. Жалпысынан жергиликтүү породадагы гана жылкылар кармалат. Ошол себептүү этке жана сүт алууга гана пайдаланылат. Таза кандуу күлүк жылкылар аз санда.

Үй канаттуулары. Айрым өткөн жылдарга салыштырмалуу үй канаттууларынын азайганын байкоого болот. Бирок ошол эле учурда азык-түлүк базарында жумуртка менен канаттуулардын этинин баасы стабилдүү сакталууда. Андыктан алардын башынын азайып кетишинин себеби түшүнүксүз. Жогоруда айтылган айылдын шарттары үй канаттууларынын бардык түрүн багып, өстүрүп, андан киреше табууга

мүмкүнчүлүк берет. Өзгөчө жаңы тирдик жаш үй бүлөөлөргө жана жакыр үй бүлөөлөргө абдан ыңгайлуу. Бул стратегиялык пландын алкагында аталган тармакты өнүктүрүү, үй канаттууларынын санын жана сапатын өстүрүү боюнча эффективдүү иш аракеттерди жасоо белгиленген.

Аарычылык: Бал челек кармап бал алууга айылда толук шарттар бар, эч ким бул тармакты өздөштүргөн жок. Албетте көп сандагы бал челек кармаса чоң киреше кириши мүмкүн, бирок жок дегенде айылдын 3/1 де 4-5 тен бал челек болсо, айыл тургундарынын жана балдардын ден-соолугуна оң таасирин бермек.

Бал челек тармагын өздөштүрүп, өркүндөтүү.

Талаачылык: Акыркы 5 жыл аралыгында көп жылдык чөптүн аянтынын чоңойгону байкалат жана бул туура кадам болгонун мезгил тастыктады. Анткени биринчиден жылыга айдала берип арыктап, шамалга жана сууга жуулуп, эрозияга учураган жер кыртышы калыбына келүүдө. Экинчиден айылдын тоютка болгон муктаждыгын толук камсыздоо менен түшкөн киреше туруктуу жана сатып өткөрүүдө маселе жаралбайт. Ошондуктан учурда талаачылыктагы эң көп өндүрүлгөн продукциянын түрү бул беде жана эспарцет. Экинчи орунда арпа турат. Бул дагы малга тоют катарында кетет. Талаачылыктагы башкы көйгөйлөрдүн бири бул ирригациялык системанын толук кандуу иштебей, негизги сугат каналдарынын өткөрүмдүүлүгү төмөндөп, ремонтко муктаж болгондуктан келаткан суу коромжу болуп, айдоо жерлерге толук жетпей жаткандыгы болуп саналат. Экинчи көйгөй бул органикалык жана минералдык жер семирткичтердин өсүмдүктөргө берилбегендиги. Акыркы жылдары айылда айыл чарба техникалары жана шаймандары көбөйгөндүгү талаачылыктын өнүгүшүнө жана түшүмдү өз убагында жыйнап алууга ыңгайлуу шарттары түзүлөт.

Огороддор: Огороддорду максималдуу эффективдүү жана туура багытта пайдалануу үй-бүлөөлөрдүн жашоо турмушунун жакшырына чоң салым кошот. Огород маселесиндеги негизги көйгөйлөрдүн бири бул сугат суунун тартыштыгы. Тартыштык сугат суунун көлөмүнүн аздыгынан эмес, ички арыктардын казылып, тазаланбагандыгынан жана келген сууну көзөмөлдөгөн адам жоктугунан болууда. Ошондуктан эгер огороддорду эффективдүү пайдаланабыз десек анда биз эң ириде айыл ичиндеги арыктарды убагында казып, тазалап, оңдоп туруубуз зарыл. Сууларды дагы эффективдүү пайдалануу максатында гидротарандарды орнотушубуз керек. Алынган түшүмдү туура сакташ үчүн чоңураак жана талапка ылайык кампаларды куруубуз зарыл.

Талаачылык маселесине байланышкан көйгөйлөр:

✓ Муниципалдык ишкананын алдында үрөөнчүлүк чарба түзүү, элди сапаттуу үрөөн менен камсыз кылуу.

✓ Үч-Терек айыл аймагында комбайндын жетишсиздиги

✓ Сугат суунун жетишсиздиги.

✓ Тоют базанын начардыгы.

Ирригация системасы. Жогоруда айтылгандай эле айыл тургундарынын үй-бүлөөлүк кирешесинин негизги булагы бул – мал чарбачылыгы. Ал эми мал чарбачылыгынын өнүгүп өсүүсү тоют базасынан түздөн түз көз каранды. Ал эми тоют өсүмдүктөрү толук кандуу жана өз убагында сугарылбаса тоют базасы эч качан өнүкпөйт. Демек сугат суу менен камсыз кылуу системасынын иштөөсүнөн жалпы элдин жашоо-турмушу көз каранды десек жаңылыштык болбойт. Сугат суунун жазында кеч келгени эле болбосо, негизинен вегетациялык убакытта сугат суу жетишээрлик көлөмдө эле болот. Ошондуктан эгер биз жашоо турмушубуз оңолсун десек, сөзсүз түрдө негизги сугат каналдарын куруп, тазалап, оңдоп чыгуубуз зарыл.

Ирригация маселесине байланышкан көйгөйлөр:

✓ Үч-Терек айыл аймагына тиешелүү айдоо жерлерди суугарчу ирригациялык каналдардын картасынын жоктугу. ✓ Айылдын ички арыктар системасынын картасынын жоктугу. Азык-түлүк коопсуздугун камсыздоо максатында дан эгиндеринин жалпы аянтын 30га аянтка көбөйтүү. Өндүрүлгөн дан эгиндеринин көлөмү жогорулайт, азык түлүк коопсуздугун камсыздоо. Жайыттар: Жайлоо жакын болуп, мал баккан чабандарга көчүп барып келүүгө жакшы эле ыңгайлуу. Бирок малдын негизги бөлүгү жайлаган Кара-Суу, Шум жайлоосуна баруучу жолдор канаттандырарлык, көпүрөлөр салынган. Натыйжада жакын турган жайлоого бир далай убакытта барууга туура келет. Туризм маселесине байланышкан көйгөйлөр: ✓ Туристерге ыңгайлуу эс алуучу жайлардын жоктугу «Медициналык туризмди » өнүктүрүү максатында Кара-Суу жайлоосунун 3 жеринде боз үй шаарчасын уюштуруу. Сүт жана кымыз менен дарылоо ыкмасы менен туристерди тартуу. 0,5сом 2023-2026-жылдарга пландоо. Айыл аймактын калкынын жана туристердин ден соолуктары чыңдалат. Боз үй жана палаткаларды тигип, эс алуучуларга шарттарды түзүү. Экотуризмди өнүктүрүү максатында Бишкек-Ош автожолунун жээгинде туристерди кабыл алуучу чакан оплекс ачуу. Айыл аймакта жайкы туризмди өнүктүрүү.			
4.3. Экономикалык өнүгүү муктаждыктарын талдоо (анын ичинде тике (жеке) инвестициялар).			
Артыкчылык	Мүмкүн болуучу чаралардын жана долбоорлордун жалпы сүрөттөлүшү	Күтүлгөн натыйжа жана мөөнөттөр	Бааланган наркы (миң сом)
Биринчи кезектеги муктаждыктардын бири же жеке инвестициянын долбоору көрсөтүлөт, мисалы: "Артыкчылык: бодо жана майда мүйүздүү малдар үчүн тоют базасын өнүктүрүү. Чара: жер-	Натыйжага жетүү үчүн эмне керек, мисалы: Айыл өкмөтү, Айыл чарба министрлигинин региондук бөлүмүнүн көмөгү менен министрликтин адистеринин келүүсүн уюштурат, алар айыл	Бул жерде баалуулуктар менен натыйжа жана бул натыйжаны алууга боло турган мезгил көрсөтүлөт, мисалы: "Жыйынтыгында малчылар жаңы билимдерге жана	10 (жергиликтүү бюджет) 20 (ишкерлер)

жерлердеги мүмкүнчүлүктөрдүн жана малды бордоп семиртүүнүн эсебинен мал чарбасынын тоют базасын жакшыртуу боюнча адистердин кеңешин уюштуруу" алардан МЭРТ алуу"	аймагынын малчылары үчүн консультацияларды жана практикалык сабактарды өткөрүшөт"	көндүмдөргө ээ болушат, бул мал чарбачылыгынын продуктуулугун жогорулатууга тийиш (бодо мал, эт (тирүү салмак) сүт (литр) өсүш % менен), (майда мүйүздүү мал: эт (тирүү салмак) жүн (кг) өсүш % менен)	
"Жасалма уруктандыруу пунктун ачуу"	"Айыл өкмөтү пунктка орун бөлүп берүүгө көмөк көрсөтөт. Ишкерлердин тике инвестицияларынын эсебинен керектүү жабдуулар жана үрөн материалдары сатып алынат, ошондой эле адистердин консультациялары төлөнөт".	2026-жылга чейин жакшыртылган породалардын башын 20%га көбөйтүү	1,0 Ишкерлердин каражаттары
Асыл тукум кой өстүрүүчү чарбалардын эт жана жүн багытындагы койлордун тукумун айылдар арасына жайылтуу менен иш алып баруу.	Меренос койлорун сатып алуу.	Азыркы учурда койдун жүнү кылчык болуп, кийиз жасоого болбойт. Ошондуктан, меренос койлорду фермерлердин жеке өздүк каражаты аркылуу сатып алуу менен айыл ичине жайылтуу.	
Айылдагы Вет. сервистер менен ар бир түтүндү малдарга бир жылдык ветеринардык кызмат көрсөтүү боюнча келишим түзүүнү камсыздоо. Адатка айландыруу	Вет адистер менен тургундар арасында келишим түзүү.	Жеке ветеринарлар Жашоочулардын жашоо турмушу жакшырып, кошумча киреше алып келет	
Бал челек кармоо боюнча боюнча түшүндүрүү жана аарычылык боюнча окутуу иштерин жүргүзүү.	Үч-Терек айыл аймагына ишкерлер менен биргеликте бал челек тармагын жайылтуу.	жеке ишкерлер	

	Семинарларды уюштуруу (НМУ менен биргеликте)		
Муниципалдык ишкананын алдында үрөөнчүлүк чарба түзүү.	Сапаттуу үрөөн менен иштеген инвесторлорду тартуу.	Муницалдык ишканаларга Үрөн чарбасы түзүлүп, жарандарды сапаттуу үрөн менен камсыз болот.	
Комбайнды "Айыл Банк" аркылуу лизинг менен алуу	Долбоор даярдоо. Айыл Банк менен тыгыз иштөө	Дыйкан-фермерлерге дан эгиндерди жыйноого кошумча мүмкүнчүлүк түзүлөт. Азык түлүк коопсуздугу бекемделет.	
Тоют базаны чыңдоо максатында көп жылдык чөптүн түрүнө кирген эспарцет, беденин сорттуу, репродуктивдүү үрөндөрүн өздөштүрүү.	Айыл аймагынын тургундарына тоют базасын чыңдоо максатында инвестор тартуу, семинар уюштуруу.	Үч-Терек айыл аймагынын тоют базасы чыңдалат	
Үч-Терек айыл аймагына тиешелүү айдоо жерлерди суугарчу ирригациялык каналдардын картасын түзүп чыгуу жана анын көйгөйлүү жерлерин аныктоо.	Ирригациялык каналдардын картасын түзүү	Айыл чарба жерлери алдыдагы жылга 900 га көбөйөт, сугат суу менен камсыз болуп, сууга болгон муктаждыктар чечилет.	
Айылдын ички арыктар системасынын картасын чийип чыгуу жана проблемалуу участокторун аныктоо. Бардык жашоочуларга сугат суусу талабына ылайык жете тургандай схема чийүү.	Ички арыктар системасынын картасын чийүү	Сугат суу менен камсыз болуп, сууга болгон муктаждыктар чечилет.	
Өзү агып келүүчү Осмон-ата сугат суусун Үч-Терек айылына жана Саргата айылынын Сай участкасына жеткирүү үчүн 5,1км суу түтүкчөсүн тартып келүү	долбоор аркылуу ишке ашыруу-	Үч-терек Саргата айылынын жашоочулары сугат суу менен үзгүлтүксүз камсыз болушат.	10,0
Үч-Терек айылына спорт комплекс машыгуу залын куруу ачуу	долбоор аркылуу ишке ашыруу	Үч-Терек айылдын жаштарын спортко тартуу,	345,0

Саргата айылына 3 тайпалуу бала бакча куруу	2025-2028 жылдарга	К.Токторалиев атындагы орто мектебинин имаратында «Дилдеайым Апа » бакчасы уюшулган. Бала бакчанын имараты жок. Айыл өкмөт тарабынан жер аянты бөлүнгөн. АПУ,ИТУ документтери бүткөн.	3,0
Үч-Терек айылына балдар ойноочу аянтча куруу	2025-2030-жылдар	Үч-Терек айылында балдар ойноочу аянтчалар жок.	0,5
Саргата айылына балдар ойноочу аянтча куруу.	2025-2030-жылдар	Саргата айылында балдар ойноочу аянтча жок	0,5
Кызыл-Ураан айылына балдар ойноочу аянтча куруу	2025-2030-жылдар	Кызыл-Ураан айылына балдар ойноочу аянтча жок	0,5
Жетиген айылына балдар ойноочу аянтча куруу.	2025-2030-жылдар	Жетиген айылына балдар ойноочу аянтча жок	0,5
Кызыл-Ураан айылына машыгуу зал куруу	2025-2028-жылдар	айыл жаштарын спортко тартуу	1,0
Саргата айылына кичи футбол аянтчасына газон алып берүү	202-2027-жылдар	Саргата айылына кичи футбол аянтчасынын газону эскиргендиктен жаңы сатып алып берүү	0,8
Жетиген айылына 100 орундуу клуб куруу	2025-2030-жылдар	Айылдык клубдун имараты эски жана чакан болгондуктан, жаңы имарат курууга муктаж	3,0
БАРДЫГЫ			
БАРДЫГЫ биргелешкен катышуу каражаттары	Экономикалык өнүгүү- айыл аймактын экономикалык деңгээлин жана калктын жашоо сапатын жогорулатууну ишке ашыруу.	Үч-терек айыл аймагындагы жолдорду , суу жана коммуникациялык системасын жакшыртуу, экономиканын өсүшүн тездетүү, инвестицияларды тартуу.	

		экономикалык өнүгүүнүн максаты өлкөнүн экономикасынын туруктуу өсүшүн гана эмес,калктын бакубатчылыгын, социалдык жана экологиялык туруктуулукту да камсыз кылуу.	
БАРДЫГЫ тике инвестициялар	Өзү агып келүүчү Осмон-Ата суугат суусун Үч-Терек айылына жана Саргата айылынын Сай участкасына жеткирүү үчүн 5.1км суу түтүкчөсүн жердин алды менен тартып келүү долбоорун ишке ашыруу	Өзү агып келүүчү Осмон-Ата суугат суусун Үч-Терек айылына жана Саргата айылынын Сай участкасына жеткирүү үчүн 5.1км суу түтүкчөсүн жердин алды менен тартып келүү долбоорун ишке ашырылып калса, суугат суу тартыштыгы бир аз болсо да азайып, элге жеңилдик болот эле.	51,0
	Каргыш тоосунан Кара-Суу суусун Сары-Талаа участкасына ашыруу планы ишке ашырылса 8000га кайрак жер суугат суу менен камсыз болмок.	Каргыш тоосунан Кара-Суу суусун Сары-Талаа участкасына ашыруу планы ишке ашырылса, көптөгөн талаалар жашылданып, айыл чарбасы өнүкмөк, Үч-Терек айыл өкмөтүнө дагы салык түшүп, бюджетине киреше кирмек.	100,0
4.4. Экономикалык өнүгүүгө тиешелүү бюджеттик инвестицияларга болгон муктаждыктарга анализ жүргүзүү	Сары-Таш массивине скважиналарды реконструкциялоо, жаңы скважиналарды КББ (БСР) куруу, кошумча насос курулса, 8000га кайрак жерлер суугат суу менен камсыздалат.	Сары-Таш массивине скважиналарды реконструкциялоо, жаңы скважиналарды КББ (БСР) куруу, кошумча насос куруу менен 8000га кайрак жерлер суугат суу менен камсыздалып, айыл чарбасы өнүкмөк, Үч-Терек айыл өкмөтүнө дагы салык	75,0

		түшүп, бюджетине киреше кирмек.	
Инвестициялык артыкчылыктар	Мүмкүн болгон долбоорлордун жалпы сүрөттөлүшү	Күтүлгөн натыйжа жана мөөнөттөр	
Үч-Терек айыл аймагында чакан кайра иштетүүчү цехтерди ачуу, мал чарбачылыгы боюнча долбоорлор менен иш алып баруу	Жеке ишкерлерге жардам берүү	Жаңы жумуш орундары камсыз болот	15,0
Кийим тигүү цехин ачуу, Үч-Терек айылына	Жеке ишкерлерге жардам берүү	Жаңы жумуш орундары камсыз болот. Жаңы 20 жумуш орун түзүлөт. Жергиликтүү бюджеттин көлөмү	5,0
Песко блок чыгаруу цехтерин ачуу, Саргата айылы.	Жеке ишкерлерге жардам берүү	Жаңы жумуш орундары камсыз болот. Жаңы 10 жумуш орун түзүлөт. Жергиликтүү бюджеттин көлөмү	2,0
Үч-Терек айылына балык чарбасын уюштуруу. Консерва заводун куруу.	Жеке ишкерлерге жардам берүү	Жаңы жумуш орундары камсыз болот. Жаңы 2 жумуш орун түзүлөт. Жергиликтүү бюджеттин көлөмү	12,0
Жүндү кайра иштетүүчү цех ачуу. Жылуулук кармоочу базалит даярдоо Үч-Терек айылына	Жеке ишкерлерге жардам берүү	Жаңы жумуш орундары камсыз болот. Жаңы 2 жумуш орун түзүлөт. Жергиликтүү бюджеттин көлөмү	4,0
Желим бөтөлкө (баклажка) пресстеп өткөрүүчү пункт ачуу. Үч-Терек айылына	Жеке ишкерлерге жардам берүү	Жаңы жумуш орундары камсыз болот. Жаңы 3 жумуш орун түзүлөт. Жергиликтүү бюджеттин көлөмү	1,2
Сүттү кайра иштетүүчү кичи цех ачуу, Үч-Терек айылына	Жеке ишкерлерге жардам берүү	Жаңы жумуш орундары камсыз болот. Жаңы жумуш орун түзүлөт. Жергиликтүү бюджеттин көлөмү	2,5
БАРДЫГЫ бюджеттик инвестициялар			

5-БӨЛҮМ. ИНКЛЮЗИВДҮҮ ӨНҮГҮҮ

5.1. (таблица) Инклюзивдүү өнүгүү (адам)

Категория	факт			күтүлгөн.	прогноз		
	2023 г.	2024 г.	2025г.	2026 г.	2027 г.	2028 г.	2029 г.
Иштей ала турган ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдар (адам)	162	169	176	184	175	165	160
Иштей албаган оор майыптыгы бар адамдар (адам)	24	26	27	29	29	29	29
Өтө жакыр адамдар (адам)	52	40	45	42	39	35	32
Турмуштук оор кырдаалдагы балдар (адам)	15	14	13	11	9	8	7
Турмуштук оор кырдаалдагы үй-бүлөлөр (бир.)	78	67	56	45	34	23	18
Алыскы калктуу конуштардын калкы (адам)	3077	3063	3063	2719	2722	2725	2750
Эмгек мигранттарынын жашы 18ге жете элек балдары (адам)	90	95	111	126	115	110	105
Этникалык азчылыктар (адам)	-	2	2	2	2	2	2
Аялдар (адам)	-	2	2	2	2	2	2
Аялдар (калктын жалпы санынан%)	-	-	-	-	-	-	-
Улгайган (жалгыз) (адам)	23	23	23	20	18	16	14
Калктын жалпы санындагы калктын аялуу топторунун бардык категорияларынын (аялдардан тышкары) жалпы үлүшү (%)	-	-	-	-	-	-	-
Гендердик зомбулук учурлары (бир.)	-	-	-	-	-	-	-
Кризистик борборлордун болушу (бир.)	-	-	-	-	-	-	-

5.2. Учурдагы кырдаалга анализ жүргүзүү

Бул жерде суроолорго кыскача жооптор берилет:

Бардык аялуу топтор жогорудагы таблицага киргизилгенби? Коомчулукта тизмеге кирбеген башка топтор барбы? Мисалы, жалгыз бой ата-энелер? Жалгыз калган карылар? (сүрөттөө)

ЖӨБ органы кайсы топторго аялуу (кыйын) кырдаалдан чыгууга жардам бере алат? Атап бериңиз (жогорудагы таблицаны караңыз)

ЖӨБ органы аларга кантип жардам бере алат?

Жооптордун варианттары:

- алар үчүн жумушчу орундарын түзүүгө көмөктөшүү ☐

- кыска мөөнөттүү окутууну уюштуруу ☐

- ишкердик ишин баштоо үчүн жер участокторун же ресурстардын башка түрлөрүн берүү ☐

- алыскы айылдардын/калктуу конуштардын тургундарынын, ошондой эле ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын кызмат көрсөтүүлөрүнө жеткиликтүүлүгүн жакшыртуу ☐

- консультациялык борборлорду жана көмөкчү кызматтарды түзүү ☐

- башка (көрсөтүлсүн):

Аялуу топтордун өкүлдөрүнө жумуш орундарын берүүгө даяр ишканалар жана уюмдар барбы? (көрсөтүлсүн)

Аялуу топтордун өкүлдөрү кандай кол өнөрчүлүктөргө, жөндөмдөргө ээ? Алар азыркы суроо-талапка жооп берише алабы? (сүрөттөө)

1.Анализдердин жыйынтыгы менен төмөндөгүлөр аныкталды.

-Айыл аймакта жумушка жарамдуу майыптыгы бар адамдардын саны жылдан жылга өсүүдө.

-Алардын тизмесин,кесибин, билимин, жөндөмдүүлүгүн тактоо.

-Аларды кесипке окутууга, уюштурууга көмөк көрсөтүү.

- Аларды ар кандай жумушчу топторго, финансылык сабаттуулук боюнча тренингдерге чакыруу, маалыматтар менен камсыз кылуу.

-Чакан ишкердүүлүктү ачуу боюнча маалыматтарды жеткирүү

2024-жылга мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын саны 213 болсо, 2029-жылга карата 6 адамга кыскарды. Себеби, медицина тармагында илимий техникасы өнүгүп, өз ден соолуктары үчүн кам көрүлөт.

2024-жылга 1846 үй-бүлө жакырчылыкта жашаса, 2029-жылга 1050 үй-бүлө болуп, 796 үй-бүлөгө кыскарган. Мунун себеби: мамлекет тарабынан аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө 100,0 жана 150,0 сомдон соцконтрак берилип кам көрүлүп, жумуш орундары түзүлүп жакырчылыктын деңгээли төмөндөөдө.

Айыл аймагыбызда социалдык чөйрөнү өнүктүрүүнүн негизги багыттарынын бири – калктын турмуш-тиричилигин жакшыртуу болуп эсептелет. Жакырчылык менен күрөшүү үчүн багытталган кеңири масштабдагы комплекстүү жумуштар калкты социалдык мобилизациялоо, өкмөттүк эмес жана эл аралык уюмдарды тартуу аркылуу аткарылат.

Атайын үй шартында билим берүүчү мугалимдерди жалдап, ДМЧ балдардын билим алуусуна шарт түзүү максатында иш-чаралар уюштурулат. Калктын аярлуу катмары, өзгөчө аялдар тууралуу маалымат топтолуп, тиешелүү уюмдар менен кызматташуу аркылуу жумуш орундары түзүлөт. Аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө жана катуу ооруп жаткан адамдарга материалдык жактан жардам көрсөтүлүп, тоголок жетимдерге үй салуу үчүн жер берилет. Өздүгүн тастыктаган документтерди алууга көмөктөшүп, калктын аярлуу катмарынын коомго аралашуусуна шарт түзүлөт.

Айымдар менен кыздарга карата зордук зомбулук тобокелдиктерин болтурбоо максатында, айыл аймагынын жана жарандык коомдун иштөөсүн, ошондой эле кризистик кырдаалдардын кесепеттерин

жоюу боюнча чараларды күчөтүү зарыл. Кыргыз Республикасынын «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндөгү” мыйзамына ылайык мониторингди системалуу жүргүзүү керек. 2023-2024-жылга чейин аз камсыз болгон, турмуштук оор кырдаалга дуушар болгон үй-бүлөлөрдү жана ден соолугу боюнча мүмкүнчүлүгү чектелген (ДМЧ) адамдарды коомго аралаштырууга көмөктөшүү менен алардын ыңгайлашуусуна шарттар түзүлүүдө.		
5.3. Инклюзивдик өнүгүү муктаждыктарына анализ жүргүзүү		
Артыкчылык	Мүмкүн болуучу чаралардын жана долбоорлордун жалпы сүрөттөлүшү	Күтүлгөн натыйжа жана мөөнөттөр
Биринчи кезектеги муктаждыктардын бири же тике инвестициялык долбоор көрсөтүлөт. Мисалы, жакыр үй-бүлөлөрдү колдоо	Натыйжага жетүү үчүн эмне кылыш керек, мисалы, финансылык сабаттуулук боюнча курстарды уюштуруу же жумушка орношууга жардам көрсөтүү	Бул жерде баалуулуктар менен натыйжа жана бул натыйжаны алууга мүмкүн болгон убакыт көрсөтүлөт, мисалы, «Жергиликтүү мейманканалар жана ресторандар менен жакыр үй-бүлөлөрдөн жана ден соолугунан мүмкүнчүлүгү чектелген адамдарды окутуп, андан кийин жумушка алуу боюнча келишим түзүү 2025-жылга чейин жакыр үй-бүлөлөрдөн ___ жана ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген ___ адамды ишке орноштурууга мүмкүндүк берет.
Инклюзивдүү өнүгүү-бул социалдык, экономикалык жана саясий жактан ар бир адамдын, анын ичинде аялуу катмардагы адамдардын мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтип, тең укуктарды камсыз кылууга багытталган өнүгүү концепциясы. Бул түрдүү топтордун, мисалы: гендердик, этникалык, жашоо деңгээли төмөн же мүмкүнчүлүктөрү чектелген жарандардын коомдун жана экономиканын өнүгүүсүнө толук кандуу катышуусун камсыз кылуу максатын көздөө.	Инклюзивдүү өнүгүү-бул социалдык, экономикалык жана саясий жактан ар бир адамдын, анын ичинде аялуу катмардагы адамдардын мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтип, тең укуктарды камсыз кылууга багытталган өнүгүү концепциясы. Бул түрдүү топтордун, мисалы: гендердик, этникалык, жашоо деңгээли төмөн же мүмкүнчүлүктөрү чектелген жарандардын коомдун жана экономиканын өнүгүүсүнө толук кандуу катышуусун камсыз кылуу	1. Теңчилик жана адилеттүүлүк:- бардык адамдар экономикалык мүмкүнчүлүктөргө, билимге жана саламаттык сактоо сыяктуу негизги кызматтарга тең укуктуу болушу керек. 2. Толук катышуу:- коомдогу ар кандай социалдык топтор өнүгүү процессине активдүү катышып, өз укуктарын ишке ашыра алышат. 3. Экономикалык өсүш: - өнүгүү саясаттары экономикалык өсүүнү гана эмес, анын натыйжасынын тең бөлүштүрүлүшүн да камсыз кылуу, 4. Экологиялык туруктуулук: - Түзүлгөн саясат жана иш-чаралар экологиялык туруктуулуту жана келечек муундардын кызыкчылыктарын эске алуу менен жүргүзүлүшү зарыл.
Билим берүүнү жана жумуш менен камсыз кылууну	1.Азык-түлүк программасы, калкты	2025-2030-жылдарга ар кандай аярлуу катмарга арналган долбоорлор менен,

жакшыртууга колдоо көрсөтүү	жумуш менен камсыз кылуу бөлүмдөрү менен иш жүргүзүү 2.Калктын аярлуу катмарына ар кандай кесиптерге багыт берүү боюнча окуу курстарын уюштуруу (сүттү кайра иштетүү, кол өнөрчүлүгү, ашпозчулук, ветеринария, жүндү кайра иштетүү ж.б.) 3.Чакан бизнести колдоо 4.Жумушчу орундарды түзүү	райондук калкты жумуш менен камсыз кылуу мекемелери менен иш алып баруу, окууларды уюштуруу аярлуу катмардагы калкка кесипке багыт берилет. Чакан бизнести колдоо үчүн жергиликтүү салыктардан бошотуу, чакан цехтердин ачылышына түрткү берүү менен иш алып барылууда.
Жакырларды колдоо	1.Аймактагы өтө жакыр үй-бүлөлөргө малекеттик үй-бүлөгө көмөк жөлөк пулун чектелип берилет 2.Кесипке багыт берүүчү атайын окууларды уюштуруу менен 3.Кичи бизнес ачуунун жолдорун издөө 4.Кичи цехтерди уюштуруу 5.Аймактагы колунда бар инсандарга шефтикке бекитүү 6.Айыл өкмөтү тарабынан кышкысын жакыр адамдарга жардам катары көмүр таратуу	2025-2030-жылдары айыл аймактагы аз камсыз үй-бүлөлөргө мамлекет тарабынан колдоо программалар, кичи бизнести өнүктүрүү, кесипке багыт берүү боюнча билим алган жарандарды жумушка орноштуруу менен жакырчылыктын деңгээли азаят. Өтө муктаждарга кышкысын көмүр отуну таратылат.
Кошумча киреше алуу үчүн үй кожойкелерин ишке орноштуруу	1. АА калктын аярлуу катмарындагы аялдарды иш менен камсыз кылуу мүмкүнчүлүктөрүн табуу үчүн ишкерлер жана өкмөттүк эмес уюмдар менен сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү 2.Аярлуу катмардагы аялдарды колдоо максатында ар кандай айыл чарба багытын	2025-2030-жылдарга аймактагы аярлуу катмардагы аялдар кошумча тигүүчүлүк, кол өнөрчүлүк, жер жемиштерди консервациялоо, кондитердик азыктарды жасоо менен кошумча кирешеге чыгышат.

	көздөгөн долбоорлорду тартуу (сүт багытындагы үй сатып алуу, тоок фермасын өнүктүрүү боюнча, кол өнөрчүлүк, сүттү кайра иштетүү, кондитердик ж.б. цехтерди ачуу)	

6-БӨЛҮМ. МЕЙКИНДИК

6.1. (таблица) Мейкиндик

Категория	факт			күтүлгөн.	прогноз		
	2023 ж.	2024 ж.	2025ж.	2026 ж.	2027 ж.	2028 ж.	2029 ж.
Аймактын жалпы аянты (га)	119695	119695	119695	119695	119695	119695	119695
Жер категориялары (га):							
Айыл чарба жерлери (бардыгы):	27860	27860	27860	27860	27860	27860	27860
анын ичинде айдоо аянттары	3044	3044	3044	3044	3044	3044	3044
сугарылбаган	2079	2079	2079	2079	2079	2050	2035
сугат айдоо жерлер				965	965	994	1009
жайыттар	68875	68875	68875	68871	68871	68869	68866
анын ичинде жеке	-	-	-	-	-	-	-
-АЖМФ	734	734	734	734	734	734	734
Иш жүзүндө колдонулган	666	666	666	666	666	666	666
Колдонулбаган (баланс)	-	-	-	-	-	-	-
Өнөр жай, транспорт, байланыш, коргоо жана башка багыттагы жерлер (бардыгы)	106	106	106га	110га	110	112	115
Иш жүзүндө колдонулган	106	106	106га	110га	110	112	115
Колдонулбаган (баланс)	-	-	-	-	-	-	-
Калктуу конуштун жерлери (бардыгы)	544	544	544	544	544	630	630
анын ичинде турак жай курулушу	544	544	544	544	544	630	630
Иш жүзүндө колдонулган	544	544	544	544	544	630	630

Колдонулбаган (баланс)	-	-	-	-	-	-	-
Өзгөчө корголуучу жаратылыш аймактарынын (ӨКЖА) жерлери	-	-	-	-	-	-	-
Токой фондусунун жерлери	20695	20695	20695	20695	20695	20695	20695
Суу фондусунун жерлери	-	-	-	-	-	-	-
Запастагы жерлер	67621	67621	67621	67621	67621	67621	67621
Иш жүзүндө колдонулган	-	-	-	-	-	-	-
Колдонулбаган (баланс)	-	-	-	-	-	-	-
Аймактын айыл чарба жерлеринин жалпы аянтындагы иш жүзүндө пайдаланылуучу айыл чарба жерлеринин үлүшү (%)	2170	2170	2170	2170	2170	2170	2170
Инженердик инфраструктура менен камсыздалган турак жай куруу үчүн арналган жер участокторунун аянтынын үлүшү (%)	-	-	84,82	84,82га	84,82	84,82	84,82
Инженердик инфраструктура менен камсыз кылынган өндүрүштү жайгаштыруу үчүн арналган жер участокторунун аянтынын үлүшү (%)	-	-	-	-	-	-	-
Категория боюнча пайдаланылбаган же кошумча жерлерди пайдалануу зарылдыгынын прогнозу (га):	-	-	-	-	-	-	-
Айыл чарба жерлери	27860	27860	27860	27860	27860	27860	27860
Өнөр жай, транспорт, байланыш, коргоо жерлери жана башка багыттагы жерлер (бардыгы)	106	106	106га	110га	110	112	115
Калктуу конуштун жерлери (турак жай курулушу)	544	544	544	544	544	630	630
Токой фондусунун жерлери	20695	20695	20695	20695	20695	20695	20695
Суу фондусунун жерлери	-	-	-	-	-	-	-
6.2. Учурдагы кырдаалга анализ жүргүзүү							

Бул жерде суроолорго кыскача жооптор берилет:

Бул аймакта кандай табигый жана геграфиялык өзгөчөлүктөр бар?

Жооптордун варианттары:

- тоолуу аймактын басымдуулугу ☐
- жайыттардын чоң аянттары ☐
- Айыл чарба жерлеринин мамлекеттик фондунун жерлери басымдуулук кылат ☐
- турак жай куруу үчүн жердин жетишсиздиги ☒
- экономикалык иш жүргүзүүгө мүмкүн болбогон жаратылышты коргоо зоналары ☐
- токойлор жана токой чарбалары менен коңшулук ☐
- башка (көрсөтүлсүн):

Акыркы 3 жылда жерлер (укуктук мейкиндик зоналары) олуттуу трансформацияга дуушар болдубу, эмнеге байланыштуу жана бул аймактын өнүгүшүнө кандай таасир этти?

Жооптордун варианттары:

- айдоо аянттары кыскарды ☐
- бардык жерлер курулган, курула турган жер жок ☐
- инфраструктура менен камсыздалбаган жаңы курулуштардын чоң аймактары ☐
- чоң аянттарда өнөр жай ишканалары пайда болду ☐
- жаңы жолдор курулду ☐
- коомдук эс алуу жайлары жок ☐
- башка (көрсөтүлсүн):

Жеке турак-жай куруу үчүн жер тартыш болуп жатабы? Же бизнес үчүн? (сүрөттөө)

Муниципалдык жерлерди башкаруу (жана менчиктештирүү) планы барбы? (көрсөтүлсүн)

Укуктук зоналаштыруу эрежелери барбы? (көрсөтүлсүн)

Жерди бөлүштүрүүгө таасирин тийгизген мамлекеттик инфраструктуралык долбоорлор же пландар барбы? (көрсөтүлсүн)

1.Айыл аймагыбыздын географиялык абалы-тоо таштуу болгон үчүн суугат суулар аз.

2. Турак жай куруу үчүн жер тилкеси жетишсиз.

3. Табигый кырсыктын айынан жер аянттарынын кыртыштарынын бузулушу.

4. Муниципалдык жерлерди башкаруу планын иштеп чыгуу.

5. Айыл аймактын ГЭН ПЛАНын иштеп чыгуу.

Үч-Терек айыл аймагынын тургундарынын турак-жай куруусунда архитектуралык эрежелерди сактоо менен негизги ГЭН Планын чийдирүүгө 604,827 сом жергеликтуу бюджеттен каралат. Эгерде негизги пландын негизинде иш алып барса, Үч-Терек айыл аймагында 1000 жакын кожолуктун көйгөйлөрү чечилет.

6.3. Мейкиндик планынын элементтери	
Мейкиндик планын өзгөртүүдөгү чаралар же ниеттер:	Күтүлгөн жыйынтыктар:
Мисалы, " (айылдын аталышы) айылдагы (участоктун жайгашкан жери) айыл чарба багытындагы пайдаланылбаган 20 га жерди, калктын санынын өсүшүнөн жана жарандардын кайрылууларынан улам аны кеңейтүү зарылчылыгына байланыштуу турак жай фондунун жерлерине трансформациялоо керек.»	Мисалы: "турак жай фондунун аянтын 10% га көбөйтүү калктын турак жай менен камсыз болушун жакшыртууга жана кожолуктардын санын 12% га көбөйтүүгө өбөлгө түзөт.»
Мисалы, "парк орнотуу үчүн жер бөлүп берүү керек"	
Үч-терек айыл аймагындагы 86 га жерди, жер тилкеси катары тизмеде турган жашоочуларга жер берүү үчүн трансформация жүргүзүү. Жер участоктору берилсе, жерге болгон муктаждык бир аз болсо да азаяр.	Үч-терек айыл аймагындагы 86 га жерди, жер тилкеси катары тизмеде турган жашоочуларга жер берүү үчүн трансформация жүргүзүү. Жер участоктору берилсе, бир аз болсо да жарандардын жерге болгон муктаждыктары чечилет.

7-БӨЛҮМ. АЙЛАНА-ЧӨЙРӨ

7.1. (таблица) Айлана-чөйрө			
Категория	факт	күтүлгөн.	прогноз

	2023 ж.	2024 ж.	2025 ж.	2026 ж.	2027 ж.	2028 ж.	2029 ж.
Жаратылышты коргоо зоналарынын, ӨКЖА, микрокоруктардын аянты (га)	-	-	-	-	-	-	-
Токойлор ээлеген аймак, анын ичинде жайылма токойлор (га)	-	-	-	-	-	-	-
Токойлорду калыбына келтирүү (га)	-	-	-	-	-	-	-
Деградацияланган жайыттардын аянты (га)	-	-	-	-	-	-	-
Малдын жайытка болгон жүгү (1 айда 1 гектарга шарттуу малдын башынын саны)							
Деградацияланган жайыттардын жалпы жайыт аянтына карата үлүшү (%)	-	-	-	-	-	-	-
Деградацияга дуушар болгон айыл чарба жерлеринин аянты (га)	-	-	-	-	-	-	-
Деградацияланган жайыттардын жалпы аянтына карата калыбына келтирилген жайыттардын үлүшү (%)	-	-	-	-	-	-	-
Энергияны үнөмдөө. Кожолуктардын жылытуу үлүшү (%):	-	-	-	-	-	-	-
борбордук жылытуу	-	-	-	-	-	-	-
электр энергиясы	1833	1833	1833	1727	1727		
газ	-	-	-	-	-	-	-
меш жылытуу	1833	1833	1833	1727	1727		
башка орнотуулар	-	-	-	-	-	-	-
башка кайра жаңылануучу булактар же энергияны үнөмдөөчү орнотуулар (мисалы, көпкө күйүүчү мештер ж.б.)	-	-	-	-	-	-	-
КТК полигондорунун саны (даана)	1	1	1	2	2	3	3
КТКны кайра иштетүү боюнча ишканалар же коңшу аймактардагы мындай ишканалар менен макулдашуу (бир.)	-	-	-	-	1	1	2
Санкцияланбаган полигондордун саны (бир.)	-	-	-	-	-	-	-

Кен казып алуу тармагынын объекттери (бир.)	-	-	-	-	-	-	-
Экологиялык тобокелдиги жогору кен казып алуу тармагынын объекттери (даана)	-	-	-	-	-	-	-
Тазалоочу курулмалар аркылуу өткөн саркынды суулар (%)	-	-	-	-	-	-	-

7.2. Учурдагы кырдаалга анализ жүргүзүү

Бул жерде суроолорго кыскача жооптор берилет:

ЖӨБ аймагында кандай жаратылыш ресурстары бар жана алардын абалы кандай (жайыттардын, токойлордун абалы, суунун көлөмү жана анын сапаты, жер ресурстарынын, дарыялардын жана суу түбүндөгү экосистемалардын сапаты жана саны, жаныбарлардын жана өсүмдүктөрдүн жапайы жана кызыл китепке кирген түрлөрүнүн болушу, абанын сапаты)? (сүрөттөө)

Экологиялык маселелерди чечүү үчүн иштеген аймакта кандай уюштуруу структуралары (формалдуу жана формалдуу эмес) бар? Айлана-чөйрөнү коргоо маселелери боюнча иш алып барган жамааттар барбы? Эгер бар болсо, алар кайсы багыттар боюнча иш алып барышат? (көрсөтүлсүн)

ЖӨБ органдарынын аймагында айлана- чөйрөнү коргоо жана өзгөчө кырдаалдардын жана климаттын өзгөрүү тобокелдиктерин азайтуу боюнча тармактык пландар аткарылып жатабы? Аткарылып жатса, кайсы багыттар боюнча? (тактоо)

Бул аймакта айлана-чөйрөнүн жана/же суу ресурстарынын абалына таасир этүүчү өндүрүштөр же объекттер, айлана-чөйрөгө коркунуч келтирүүчү объекттер/булактар, мисалы, калдык сактоочу жайлар, тоо-кен жана химиялык өндүрүштөр, отканалар, мал союучу жайлар, уруксат берилбеген таштанды төгүүчү жайлар ж.б. барбы? (көрсөтүлсүн)

Өзгөчө корголуучу жаратылыш аймактары жана/же микрокоруктар барбы? (көрсөтүлсүн)

Бул аймакта климаттын өзгөрүшүнө байланыштуу тобокелдиктер пайда болобу, мисалы, сугат суунун жетишсиздиги, ичүүчү суунун сапатынын төмөндөшү жана тартыштыгы, табигый кырсыктардын тобокелдиктери, жаздын аягында жана/же эрте жаздагы үшүк алуу, катуу шамал, жаан-чачындын көбөйүшү же азайышы ж.б.у.с.? (сүрөттөө)

Катуу тиричилик калдыктарын, саркынды сууларды жана тазалоочу курулмаларды башкаруу чөйрөсүндө кандай көйгөйлөр бар? Жооптордун варианттары:

- КТК полигондорунун ашыкча толуп калышы ☐
- таштанды чыгаруу үчүн транспорт жетишсиз ☒
- эскирген машиналар жана жабдуулар ☐
- эмгек ресурстарынын жетишсиздиги ☒
- башка (көрсөтүлсүн):

Аймакта коркунучтуу пестициддер көмүлгөн жерлер, өзгөчө коркунучтуу инфекциялар бар мал көмүлгөн жерлер же өзгөчө коркунучтуу инфекциялардын очоктору барбы? (көрсөтүлсүн)

Өсүмдүк өстүрүүдө пестициддер же башка күчтүү химиялык заттар, же мал чарбачылыгында дарылар колдонулабы? Колдонулса, кайсынысы жана кайсы көлөмдө? (көрсөтүлсүн) Үч-Терек айыл аймагында жайгашкан Саргата, Үч-Терек айылдарында сел коркунучуу жаралган жерлерде турак жайлар жайгашкан. Селди алдын алуу максатында коргонуу курулмаларды куруу керек. Корутундулар жана сунуштар: ААнын аймагында кооптуу же тоо-кен өндүрүшү жок, жаратылыш парктары жок болгондуктан негизги экологиялык маселелер катуу тиричилик калдыктарын иштетүү, полигондордун абалы жана таштандыларды ташып чыгаруу жана көмүү үчүн зарыл болгон жайлардын жоктугу жакынкы келечекте ААнын экологиялык абалына өтө терс таасирин тийгизиши мүмкүн. Кырдаалды жакшыртуу үчүн катуу таштанды калдыктары (КТК) полигонду рекультивациялоо, таштандыларды ташып чыгарууну уюштуруу боюнча иш-чараларды уюштуруу жана долбоор жазуу иштерин жүргүзүү.

7.3. Экология маселелери		
Артыкчылык	Мүмкүн болгон чаралардын жалпы сүрөттөлүшү	Күтүлгөн натыйжа жана мөөнөттөр
Экологиялык маселе - жаратылыштын жана айлана чөйрөнүн булганышын алдын алуу боюнча иш алып баруу.	Экологиялык маселе - айлана чөйрөнүн булганышынын себептерин жана жаратылышка терс таасирин тийгизген көйгөйлөрдү чечүү, алардын негизги себептерин аныктоо.	1. Аба жана суунун булганышы; Заттардын жана өндүрүштөн чыккан калдыктар абаны жана сууну булгайт. Бул адамдардын ден соолугуна жана жаныбарлардын жашоо шартына терс таасирин берет. 2. токойлордун кыйылышы; токойлор көмүр кычкыл газын сиңирип, абаны тазартат. Алардын кыйылышы климаттын өзгөрүшүнө жана биологиялык ар түрдүүлүккө алып келет. 3. Топурактын деградациясы: ашыкча жер айдоо, химиялык жер семирткичтерди колдонуусу топурактын сапатын төмөндөтөт. 4. Климаттын өзгөрүшү: Жылытуу газдарынын көп бөлүнүшү глобалдык жылуулукка алып келет (катуу ысыктар, суу ташкындар, кургакчылык) пайда кылат. 5.Калдыктар жана кайра иштетүү:

		Пластик жана башка зыяндуу калдыктар жаратылышка ташталып көп убакытка чейин чирибейт. Кайра иштетүү жетишсиз болгондуктан, бул көйгөй курч бойдон калууда. Экологиялык көйгөйлөрдү чечүү үчүн адамдар туруктуу өнүгүүгө, кайра иштетүүгө жана жаратылыш ресурстарын сактоого басым жасашыбыз керек.
Желим бөтөлкө (баклажка) пресстеп өткөрүүчү пункттарды ачуу.	Желим бөтөлкө (баклажка) пресстеп өткөрүүчү пункттарды ачуу менен биз айлана чөйрөнү пласстикалык идиштерден арылтабыз.	Желим бөтөлкө (баклажка) пресстеп өткөрүүчү пункттарды ачуу менен биз айлана чөйрөнү пласстикалык идиштерден арылтабыз. Ошондой эле кошумча жумуш орундары түзүлөт жана бюджетке да киреше түшөт.
Үч-Терек айыл аймагына 2-полигонду даярдоо.	Үч-Терек айыл аймагына 2-полигонду даярдоо менен тазалыкты колго алып, айыл элин тазалыкка үйрөтүү.	Үч-Терек айыл аймагына 2-полигонду даярдоо менен тазалыкты колго алып, айыл элин тазалыкка үйрөтүү. Ошондой эле айлана чөйрөнү таза кармоо ар бирибиздин милдетибиз.
Кызыл-Ураан айылындагы таштандыларды төгүүчү полигондордун айланасын тосуу	Кызыл-Ураан айылындагы таштандыларды төгүүчү полигондордун айланасын тосуу менен	Кызыл-Ураан айылындагы таштандыларды төгүүчү полигондордун айланасын тосуу
15га жерге алма көчөттөрүн отургузуу. (Кормоцех участкасына)	15га жерге алма көчөттөрүн отургузуу. (Кормоцех участкасына) 15 га кайрак жер өздөштүрүлүп, алма өстүрүлөт.	15га жерге алма көчөттөрүн отургузуу. (Кормоцех участкасына) 15 га кайрак жер өздөштүрүлүп, алма өстүрүлөт жана кошумча жумуш орун болот, бюджетке киреше түшөт.
Айлана чөйрөнү көрктөндүрүү иштерин колго алуу	Айлана чөйрөнү көрктөндүрүү иштерин колго алуу менен экологияны сактоо максатында ишембиликтерди өткөрүү.	Айлана чөйрөнү көрктөндүрүү иштерин колго алуу менен экологияны сактоо максатында ишембиликтерди өткөрүү. Көчөттөрдү отургузуу менен жаратылышты коргоону колго алсак.

8.1. Бюджеттик каражаттар

8-БӨЛҮМ. ЖЕРГИЛИКТҮҮ БЮДЖЕТ

8.1. (таблица) Бюджеттик каражаттар (миң сом)

Категория	факт			күтүлгөн	прогноз			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Бюджеттин кирешелери:								
Салык кирешеси								
Салык агенти толоочу киреше салыгы		12964,0	15305,0	16618,8	16918,1	17368,1	17568,1	17688,2
Патенттин негизинде салык		571,0	571,0		571,0	571,0	571,0	571,0
Кыймылсыз мулкко салык		15,0	18,0	18,0	20,0	21,2	24,0	24,0
Транспорттук каражаттарга салык		800,0	990,0	1040,0				
Жер салыгы-огород		260,0	400,0	420,0	430,0	435,0	445,6	450,0
Жер салыгы-дыйкан чарба				460				
Айыл чарбасына арналб.жер салыгы		1500,0	1590,0	1637,7	1640,7	1686,8	1737,4	1737,4
Алынган официалдуу трансферттер		7579,0	5265,8	3722,9	3722,9	3722,9	3722,9	3722,9
Салыктык эмес кирешелер		1400,0	3000,0	3210,0	3825,5	3900,2	3900,2	3900,0
Жер казынасын пайдалануу укугуна лицензияны кармоо учун акы								
Калктуу конуштарда жер ижарасы учун акы		100,0	100,0	150,0	150,0	150,0	150,0	150,0
Жайыт ижарасы учун акы		1200,0	1850,0	2000,0	2000,0	2030,0	2050,0	2050,0
Жерди кайра болуштуруу фондунун жерлеринин ижарасы учун акы		360,0	380,0	1147,9	1147,9	1147,9	1147,9	1147,9
Ижара акы								
Атайын каражат								
Таза сууга болгон төлөм								
Мектепке чейинки кошумча кызмат корсотуу акысы								
Мамлекеттик инвестициялар программасы (рб)								
Өнүктүрүү фонддору (облустук / райондук)								
Бюджеттер аралык трансферттер (СДГ ж. б.)								
Муниципалдык насыялар								

БАРДЫГЫ								
Учурдагы чыгымдар								
Өнүктүрүү бюджетинин чыгымдары								
БАРДЫГЫ		26749,0	29470,3	30425,3	30426,1	31033,1	31317,1	31441,6
Баланс								
8.2. Ресурстарга анализ жүргүзүү								
8.3. Функциялар боюнча бюджеттин чыгымдары (миң сом)								
Функционалдык классификациянын бөлүмдөрү	факт			күтүлгөн.	прогноз			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Жалпы багыттагы мамлекеттик кызматтар		17604,7	24619,8	25215,3	26087,7	26835,0	26994,3	2701,0
Коргоо								
Коомдук тартип жана коопсуздук								
Экономикалык маселелер		4896,1	5000,0	5112,1	5200,1	5220,0	5230,0	5230,0
Турак жай жана коммуналдык кызматтар								
Саламаттык сактоо								
Эс алуу, спорт, маданият жана дин		500,0	500,0	500,0	500,0	550,0	570,0	575,0
Билим берүү		1048,2	1072,0	1200,0	1215,1	1325,0	1450,0	1450,0
Социалдык коргоо		600,0	600,0	952,4	1000,0	1100,0	1150,0	1150,0
БАРДЫГЫ		24649	31791,8	32979,8	34002,9	35030	35394,3	11106,0

Башчы Р.Омурканов